

О.Ф. Федорова В.М. Дружинін в альбомі став Дружковим. Командиром Ріпкинського партизанського загону ім. Суворова автор помилково назвав Ю.І. Щуковського, в той час, як останній був комісаром цього загону.

В альбомі І.І. Кучми відсутні доступні фотографії таких відомих партизанських керманічів, як Героя Радянського Союзу І. Бовкуна, М. Салая, М. Шукаєва, Т. Євтушенка – командира першого на Чернігівщині Добрянського партизанського загону, а також командирів Іваницького, Парафіївського, Куликівського, Любецького, Новобасанського партизанських загонів. А от командир партизанського з'єднання ім. М. Коцюбинського М. Таранущенко, як легендарний, тричі фігурує в альбомі в різних іпостасях. Та і сам автор показує себе аж на 13 світлинах (на одній з них поруч із дружиною), хоча перебував у партизанському загоні дев'ятирічним хлопчиком разом із батьком усього три місяці.

Незрозуміло, чому І.І. Кучма не вмістив в альбомі фотографію С. Ковпака з О. Федоровим партизанських часів, зроблену відомим партизанським фоторепортером Я. Давидзоном, а подав якусь невиразну, до того ж неправильно визначивши місце О. Федорова на фотографії. Де ж на цій світлинці С. Ковпак – здогадайтесь самі. Те ж саме з підписом під груповим фото із зображенням командирів партизанських з'єднань Ю. Збанацького та М. Таранущенка.

Оскільки у переписаних І.І. Кучмою із довідника “Чернігівщина” статтях не йдеться про іноземних громадян, які брали участь у партизанському русі на Чернігівщині, то і в його альбомі відсутні будь-які відомості про бельгійця А. Гойварця, югославів К. Ботку, К. Коруньяка та І. Чонку, словака М. Подбегла, чеха І. Тисовського (Франкля), іспанця Х.А. Раміреса, німця Р. Геймана, болгарки Л. Карастоянкової та інших достойників, про яких І.І. Кучма нічого не знає і не хоче знати.

Яку мету переслідував автор альбому, коли заходився переписувати опубліковані раніше матеріали про партизанські загони і з'єднання Чернігівщини, сказати важко. Незрозумілим є і те, що керівництво Чернігівської обласної організації ветеранів України, виділивши на видання кошти і не поцікавившись рукописом майбутнього альбому, повністю довірилось І.І. Кучмі. Інакше б ми сьогодні мали зовсім іншу книгу, написану за хронологічним принципом створення партизанських загонів, які поступово переростали у з'єднання, яких на момент визволення було п'ять. І передмова до такого видання не являла б собою компіляцію з різних книг, до якої удався автор, а носила б науково-довідковий характер.

Наша молодь, нинішні студенти, старшокласники, для яких минула війна є щось на зразок середньовічних військових змагань, відкривши альбом І.І. Кучми, так і не розуміють, хто ж такі були наші партизани, яку роль вони відіграли у визволенні України від німецьких окупантів.

Віктор Дудко

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ ПІДСУМОК КРАЄЗНАВЧОЇ ПРАЦІ ПЕТРА РОТАЧА

Ротач Петро Петрович: Біобібліографічний покажчик / Укл. Т. Ю. Соломоненко, О.І. Щербініна, Т.П. Пустовіт, О.П. Ротач, І.В. Безлюдна. – К., 2007. – 187 с.

Рецензований покажчик підсумував багатолітню працю полтавського дослідника Петра Петровича Ротача (1925–2007) на ниві літературного й історичного краєзнавства. Це видання вперше уповні явило реальний масштаб

Ротачевого внеску в українську культуру, зробленого всупереч обставинам¹. За обсягом залученого матеріалу новий покажчик істотно перевищує попередній, виданий мізерним накладом у 1996 р. в Полтаві.

Біобібліографічне видання відкривається «Переднім словом» академіка П. Тронька і вступною статтею відповідального редактора С. Білоконя «Епохи не вибирають. Невже?», в якій окреслено обставини Ротачевої діяльності, характер і обсяг творчого доробку, біографічною довідкою про дослідника і відгуками авторитетних науковців і літераторів про його праці.

Подане в біографічній довідці повідомлення про те, що Ротач «протягом 40 років перебував під моральним тиском і наглядом КДБ», з'ясовує не надто обізнаним із деталями життєпису дослідника читачам, чому багато його публікацій з'являлося у таких далеких від українознавчої проблематики виданнях, як журнали «Подъем», «Урал», газети «Вечерний Челябинск», «Кировская правда», «Орский рабочий», «За будівельні кадри» чи в районній пресі різних областей України. «Можливо, за інших умов, – пише С. Білокінь, – вийшло б інакше, і Петро Ротач сполучив у собі риси вченого-просвітителя, вченого-енциклопедиста й журналіста з доброї волі. [...] Розуміється, згаяного чи вкраденого в нього часу ніхто йому не верне, і наша культура назавжди недоодержала важливих праць, які відтворити неможливо, адже всі ми тут тимчасові. Петро Петрович працював не стільки в сховищах, а з такою нетривкою субстанцією – живими людьми. Вчора вони були на світі, сьогодні їх немає».

У покажчику зареєстровано окремі видання праць Ротача (27), книжки, які він упорядкував (12), статті для енциклопедичних видань, публікації у збірниках, журналах і газетах, літературу про дослідника, його виступи на конференціях (всього близько 3200 позицій з урахуванням літерних). У Ротачевому випадку особливу вагу становить фіксація численних публікацій у регіональних і непрофільних виданнях, де без «підказок» покажчика виявити їх дуже складно чи просто неможливо. Реєстрацію відповідних друків значною мірою уможливили матеріали особистого архіву дослідника, який використали упорядники.

Реєстр Ротачевих публікацій опрацьовано майже вичерпно. Ясна річ, не могла потрапити до покажчика праця (помилково названа в «Передньому слові» П. Тронька як уже видана), що побачила світ уже після появи рецензованого видання, восени 2007 р., хоч і позначена давнішою датою: Ротач П. Полтавська шевченкіана: Спроба обласної (крайової) шевченківської енциклопедії: У 2 кн. – Полтава, 2005. – Кн. 1. – 421, [10] с. Пропущено передрук із Ротачевого біографічного словника «Літературна Полтавщина», первісно вміщеного в «Архівах України», статей про О. Твердохлібова, О. Терещенка, Є. Тимченка та Г. Тисяченка (Українська біографістика. – К., 1996. – Вип. 1. – С. 143–147), статтю «Вклад Леонида Большакова в українское шевченковедение (Учитель. Писатель. Гражданин: Материалы первых Большаковских чтений (18 марта 2005 г.). – Оренбург, 2005. – С. 29–33), рецензію на видану в Полтаві (2002, 2004) двотомну працю К. Бобрищева «Отчий край» (Молода нація. – 2005. – № 2. – С. 187–191).

Деякі Ротачеві публікації помилково розташовано серед літератури про нього: «Доля «Літературної Полтавщини» (№ 2924), колективна заява полтавської громадськості «Вклонятимемося святій галушці?», яку підписав і Ротач (№ 30916), «Доля особистої бібліотеки В. Г. Короленка» (№ 30911). Причому місце друку першої з названих статей подано неповно (не вказано випуску) і з неточністю в назві видання; треба: Українська біографістика. – К., 1996. – Вип. 1. – С. 141–143.

Дискусійним видається наповнення останнього розділу – «Виступи П.П. Ротача на наукових і краєзнавчих конференціях». У ньому, як можна судити з бібліографічних записів, зафіксовано й опубліковано тези доповідей Ротача і доповіді, повні тексти яких чи принаймні їх тези не друкувалися. На мою думку, опубліковані доповіді чи тези належало включити до розділу «Публікації у збірниках».

У покажчикові зафіксовано численні факти використання публікацій Ротача у працях колег і сумарні фахові оцінки його наукового доробку. Індекс цитування, як відомо, найпереконливіше свідчить про запитуваність студій певного дослідника. Відповідні джерела, однак, дуже складно врахувати вичерпно. Можна істотно доповнити корпус зареєстрованого матеріалу і в даному випадку. Не вдаючись до спеціальних розшуків, нотую лише те, що маю напохваті (не деталізуючи, які саме Ротачеві праці у відповідних публікаціях використано): Бородин В.С. Новознайдени твори Т.Г. Шевченка // Радянське літературознавство. – 1964. – № 2. – С. 128–129; Присяжнюк М.Ф. Вшанування пам'яті Шевченка в Полтаві 1861 року // Збірник праць 12-ої наукової шевченківської конференції. – К., 1964. – С. 251; Баскаков В.Н. Справочно-библиографические источники в собраниях Пушкинского Дома. – Л., 1987. – С. 27; Гаско М. Шевченко в Одесі // Гаско М. Пошуки і знахідки: Літературно-критичні статті. – К., 1990. – С. 168–170; Супронюк О.К. Драгоманов Петр Акимович, Драгоманов Яков Акимович // Русские писатели. 1800–1917: Биографический словарь. – М., 1992. – Т. 2. – С. 180–181; Листи до Тараса Шевченка. – К., 1993. – С. 330; Охріменко П.П., Охріменко О.Г. Шевченко і Сумщина // Тарас Шевченко і Сумщина. – Суми, 1993. – С. 19, 30; Яценко М.Т. Романтизм // Історія української літератури ХІХ століття: У 3 кн. – К., 1995. – Кн. 1. – С. 312; Чишко В.С. Біографічна традиція та наукова біографія в історії і сучасності України. – К., 1996. – С. 122–124, 219; Дудко В. Полтавська громада початку 1860-х рр. у листах Дмитра Пильчикова до Василя Білозерського // Київська старовина. – 1998. – № 2. – С. 159, 167; Білокінь С. Масовий терор як засіб державного управління в СРСР: Джерелознавче дослідження. – К., 1999. – С. 82, 237; Коваленко О.Б., Половнікова С.О. Передмова // «До тебе прихильна, дарма, що кавалергард»: Листи Є.І. Милорадович до Г.О. Милорадовича (1860–1865 рр.). – Чернігів, 2002. – С. 17, 21; Супронюк О. Из разысканий о П.И. Мартосе, авторе письма к Пушкину 1836 г. // Пушкин и его современники. – СПб., 2002. – Вып. 3. – С. 379; Дудко В. Читаючи листи Леоніда Глібова до Олександра Кониського: Нотатки коментатора // Український археографічний щорічник: Нова серія. – К.; Нью-Йорк, 2004. – Вип. 8/9. – С. 776; Білокінь С. На зламах епохи: Спогади історика. – Біла Церква, 2005. – С. 275; Історія української літератури ХІХ століття: У 2 кн. – К., 2005. – Кн. 1. – С. 629, 632; Пустовіт Т. Видавці лубенського часопису «Хлібороб» у світлі архівних документів (1905–1908) // Потужна сила рідного слова: До 100-ліття виходу в світ перших українськомовних видань Східної України «Хлібороб» (Лубни, 1905), «Рідний край» (Полтава, 1905–1907; Київ, 1907–1914; Гадяч, 1914–1916), «Громадська думка» (Київ, 1905–1906) / «Рада» (Київ, 1906–1914). – Полтава, 2005. – С. 357; Юренко О. Грицько Коваленко – перший редактор журналу «Рідний край» // Там само. – С. 397; Білокінь С. Музей України: (Збірка П. Потоцького): Дослідження, матеріали. – 3-є вид., доп. – К., 2006. – С. 21, 189; Борзенко О.І. Сентиментальна «провінція»: Нова українська література на етапі становлення. – Х., 2006. – С. 105, 310; Листування Михайла Грушевського. – К.; Нью-Йорк; Париж; Львів, Торонто, 2006. – Т. 3 / Упор. Г. Бурлака, Н. Лисенко. – С. 494.

Значну вагу мають зафіксовані в розділі «Література про життя і творчість П.П. Ротача» численні хронікальні публікації з місцевої преси. Пропущено деякі мемуарні згадки про дослідника: Костюк Г. Зустрічі і прощання: Спогади. – Edmonton; Toronto, 1998. – Кн. II. – С. 154–157 (не враховано і передрук відповідного фрагмента у вид.: Кур'єр Кривбасу. – 1999. – Квіт. – № 112. – С. 79–81); Орел В.Н. В поисках истины. – Краснодар, 2006. – С. 27, 46, 318. Біографічну довідку про Ротача (і фото) вміщено у вид.: Письменники України: Біобібліографічний довідник. – К., 2006. – С. 354. Опис архівного фонду дослідника див.: Особові архівні фонди Інституту рукопису: Путівник / Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського. – К., 2002. – С. 466–469. Про Ротачеві рукописні матеріали у фондах інших осіб див.: Там само (за покажчиком імен); Путівник по фондах відділу рукописів Інституту літератури [ім. Т. Г. Шевченка

НАН України]. – К., 1999 (за покажчиком імен); Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України: Путівник. – К., 2003. – Вип. 1. – С. 57.

Деякі публікації у покажчику зареєстровано двічі – Ротачеву статтю «Круг чтения украинского писателя И.П. Котляревского» (№№ 1491, 1688), першодрук рецензії Є. Барана на книжку «Рядки за рядками, літа за літами...» у газеті «Полтавський вісник» (№№ 25а, 3091м). Окремі бібліографічні записи потребують доповнення чи уточнення: №№ 2800 (неповна назва видання), 2814 (треба: А.А. Шамаро), 3091а (треба: Ганна Черінь). Належало розкрити криптонім І. Б. (в описі надрукованої у варшавській газеті «Наше слово» статті «Співець з Лавіркового», № 2830), яким, безсумнівно, скористався І. Бугаєвич – у покажчикові зафіксовано і його однойменну публікацію, вміщену за повним авторським підписом (№ 2833). Не завадила б виданню ретельніша коректура.

Висловлені доповнення і зауваження, ясна річ, не мають на меті поставити під сумнів значущість роботи, яку загалом сумлінно здійснили упорядники покажчика. Це видання, яким Центр культурологічних студій Інституту історії України НАН України започаткував серію «Джерела до культурологічних студій», істотно спрощує для науковців та краєзнавців освоєння значного за обсягом і високоцінного Ротачевого творчого доробку.

Джерела та література:

1 Біографічні матеріали про дослідника і характеристику його творчого доробку див.: Баран Є. «На полі українознавства я рядовий трудівник» // Сіверянський літопис. – 2007. – № 3. – С. 101–102; Дудко В. Ротач Петро Петрович (1925–2007) // Український археографічний щорічник: Нова серія. – К., 2007. – Вип. 12. – С. 854–857; З когорти гордих: Він писав про Україну тоді, коли про неї не можна було й думати // Рідний край. – 2007. – № 2. – С. 217–219.

